

2 De Wet

The world is your exercisebook.
The pages on which you do your
sums. It is not reality, although you
can express reality there if you wish.
You are also free to write nonsense,
or lies, or to tear the pages.
UIT: RICHARD BACH, ILLUSIONS

Sommigen zeggen, dat ons leven
verloopt als een veertje, dat dwarrelt
in de wind. Anderen zeggen: we
hebben een bestemming, die we
moeten vinden en volgen.
Misschien is het wel allebei waar.
UIT DE FILM: FORREST GUMP
(REGIE: ROBERT ZEMECKIS)

Stel u wilt een grasveld aanleggen.
Hoe begint u? De meeste mensen zullen
nu antwoorden met het beschrijven van
een handeling: graszaad of zoden kopen,
de grond ompspitten, onkruid verwijderen,
egaliseren, of wat dan ook. Maar het eerste
is toch werkelijk dat u het zich voorstelt.
In uw geestesoog 'ziet' u het grasveld:
kleur, vorm, de plaats ervan binnen de
omringende tuin enzovoort. Pas daarna
gaat u aan het werk.
Vervolgens is het zo dat u natuurlijk niet
in de meest letterlijke zin het gras groeit.

De natuur, of het gras zelf, doet dat. U creëert de condities waarbinnen de
natuur haar loop heeft. U heeft wel veel invloed op de kwaliteit van het resul-
taat. Als u uw handelingen met aandacht en zorg uitvoert, dan zal het resultaat
in het algemeen beter zijn, dan wanneer u dat niet doet. Als u de juiste mest-
gift geeft aan de grond, sproeit als het droog is en op het juiste tijdstip maait,
niet te veel en niet te weinig, dan mag u een goed resultaat verwachten. U moet
zich daarbij wel overgeven aan het ritme van de natuur. Het gras groeit bijvoor-
beeld niet harder door aan de sprietjes te trekken. En ook niet door het meer
water of kunstmest te geven dan nodig is. Integendeel, al deze handelingen zou-
den het resultaat schaden, of schadelijke effecten op lange termijn veroorzaken
(overbemesting bijvoorbeeld). Er is voor alles een dag en een uur en u kunt de
rivier niet sneller laten stromen door hem te duwen.

Laten we ons gedachtenexperiment wat verder doorvoeren. Uw buurman, die
net zo'n huis heeft als u, wil precies zo'n grasveld aanleggen. Hij werkt precies
gelijk met u op, en verricht precies dezelfde handelingen. De condities in zijn
tuin zijn precies gelijk aan de uwe. Maar zoals u weet is het gras bij de buurman
altijd groener en in dit geval blijkt dat inderdaad het geval. Hij heeft minder

onkruid, het gras staat gelijkmatiger en tot overmaat van ramp slaat bij u een grasziekte toe – bruinvlekkigheid. Wat is er aan de hand?

Bij nader inzien blijkt er toch een verschil. De buurman heeft met zijn gras gepraat, terwijl u dat onzin vindt. U heeft precies dezelfde handelingen verricht, maar hij is een relatie aangegaan met zijn gras, zoals sommige mensen doen met planten (overigens had hij dat ook kunnen doen zonder te praten). Zijn intentie is dus anders. Misschien bent u meer gericht op het resultaat en had u uw buurman willen verslaan met het mooiste grasveld. Het grasveld is bij u middel, terwijl het bij hem doel is. Of nog beter gezegd: het grasveld is een soort kind van hem. Scheppen (het grasveld aanleggen) is bij hem een daad van zuivere liefde, al zal hij dat misschien zelf nooit zo benoemen en uiterst verbaasd zijn als iemand hem dat zou zeggen. Nog weer anders gezegd: hij is één met zijn grasveld en hij beleeft dat ook zo. Dit nu noemen we eenheidsbewustzijn.

Dit gedachtenexperiment roept een aantal interessante vragen op. Eén vraag is: Is het werkelijk zo dat de intentie achter de handelingen het resultaat bepaalt, zelfs als de handelingen ogenschijnlijk precies gelijk zijn? En een andere, meer algemene, vraag is: Hoe bepalend zijn we eigenlijk voor de werkelijkheid om ons heen? Of anders gezegd: In welke mate is de werkelijkheid om ons heen de resultante van ons eigen scheppingsproces? Deze vragen zijn van uitermate groot belang als we inzicht willen krijgen in wat de effectiviteit van ons handelen, en dus van ons leiderschap, bepaalt. Op beide vragen ga ik nu nader in.

Scheppen wij onze eigen werkelijkheid?

Het effect van onze intentie

Eerst de eerste vraag: Is het werkelijk zo dat de intentie achter de handelingen het resultaat bepaalt, zelfs als de handelingen ogenschijnlijk precies gelijk zijn? Voor sommige mensen is dat maar moeilijk te geloven. Toch zijn er vele aanwijzingen dat dat zo is. Zo weten we bijvoorbeeld dat sommige mensen gouden handen hebben voor planten, terwijl deze bij anderen niet gedijen, hoewel ze toch alles precies volgens de regelen van de kunst doen. Of een heel ander voorbeeld: sommige leraren scheppen een heel plezierige werksfeer in de klas, terwijl anderen, die ogenschijnlijk dezelfde dingen doen, dat niet kunnen. Mensen, zoals alle levende wezens, hebben een radar voor de intentie achter de handelingen. In de bio-energetica, een lichaamstechniek waarbij ook manuele technieken worden toegepast, is het algemeen bekend dat als je intentie naar de cliënt zuiver is (liefdevol, genezend) je vrij fors te werk kunt gaan, zonder de cliënt te schaden. Als deze intentie evenwel niet zuiver is (bijvoorbeeld: 'ik zal je weerstand wel eens even breken'), kan zelfs een ogenschijnlijk onschuldige handeling leiden tot blauwe plekken, kneuzingen, of geestelijke averij. Zelfs de materie schijnt zich te schikken naar de menselijke geest, zoals zowel uit de subatomaire natuurkunde als uit de wetenschappelijke parapsychologie blijkt (zie bijvoorbeeld *Experimenten met God* van de natuurkundige Rietdijk). Hoe de intentie ons handelen beïnvloedt, wil ik hieronder verder uiteenzetten. Daarvoor moet ik echter eerst wat nader ingaan op de tweede vraag.

Drie werkelijkheidsopvattingen

Die vraag luidde: In welke mate is de werkelijkheid om ons heen de resultante van ons eigen scheppingsproces? Ook daarover zijn de meningen van oudsher zeer verdeeld. Ruwweg gesproken zijn er *drie opvattingen*. De *eerste* is dat alles is voorbestemd. Dit is een opvatting die je bijvoorbeeld vond bij de oude Grieken en die met name tot uiting komt in de klassieke Griekse tragedie. Alles gaat zoals de goden het hebben beschikt. Het noodlot zal zich hoe dan ook voltrekken. Een goed voorbeeld hiervan is het klassieke Oedipusverhaal. Bij zijn geboorte wordt voorspeld dat Oedipus zijn vader zal doden en met zijn moeder naar bed zal gaan. Om dit te voorkomen wordt Oedipus ver weg gezonden, naar een ander land. Maar het resultaat is natuurlijk dat hij, als hij door de spelingen van het lot zijn ouders later weerziet, ze niet herkent. Daarop raakt hij met zijn vader in de clinch en doodt hem en gaat hij met zijn moeder naar bed.

Een moderne (nou ja, moderne ...) versie van deze werkelijkheidsopvatting is de protestantse predestinatieleer. Deze bepaalt dat al van tevoren vaststaat wie zijn uitverkoren het hemelse heil te verwerven. Het is een opvatting die altijd veel mensen tot de verbeelding heeft gesproken (vergelijk ook het gedicht 'De tuinman en de dood' van P.N. van Eijck). Tegelijkertijd is het een opvatting die machteloos maakt en leidt tot resignatie en apathie.

De tuinman en de dood

Een Perzisch edelman:

Van morgen ijlt mijn tuinman, wit van schrik
Mijn woning in: 'Heer, Heer één ogenblik!
Ginds, in de rooshof, snoeide ik loot na loot
Toen keek ik achter mij, Daar stond de Dood.
Ik schrok, en haastte mij langs de andere kant,
Maar zag nog juist de dreiging van zijn hand.
Meester, uw paard, en laat mij spoorlags gaan,
Voor de avond nog bereik ik Ispahaan!' –
Van middag (lang reeds was hij heengespoed)
Heb ik in 't Cederpark de Dood ontmoet.
'Waarom,' zo vraag ik, want hij wacht en zwijgt,
'Hebt gij van morgen vroeg mijn knecht gedreigd?'
Glimlachend antwoord hij: 'Geen dreiging was 't,
Waarvoor uw tuinman vlood. Ik was verrast,
Toen ik 's morgens hier nog stil aan 't werk zag staan,
Die ik 's avonds halen moest in Ispahaan.'

De *tweede* opvatting is dat wij direct of indirect geheel verantwoordelijk zijn voor wat er in ons leven gebeurt. Alles wat zich voordoet is een resultante van wat we doen, of vroeger besloten hebben. Deze opvatting vind je eveneens in christelijke kring (en is al zo oud als het bijbelboek Job, waar hij wordt verwoord door Jobs vrienden) en laat zich als volgt verwoorden: of je leven gelukkig verloopt of niet hangt af van of je je wel of niet zondig hebt gedragen. Geluk en voorspoed zijn het gevolg van een welgevallig zijn in Gods ogen, terwijl ziekte en narigheid het gevolg zijn van ons zondig gedrag of denken. Een variant van deze opvatting vind je in de oosterse opvatting over karma: dat we in dit leven hebben te verwerken of uit te werken, wat we in vorige levens hebben laten liggen. Vaak krijgt dit een negatieve klank; bijvoorbeeld: in ons

vorige leven zijn we niet liefdevol of zorgzaam genoeg geweest en daarom staan we nu bloot aan willekeur en liefdeloosheid.

Een derde variant hiervan is het magisch denken dat je zowel vindt bij kinderen als bij bepaalde natuervolken en hun tovenaars: het is de fantasie dat we het leven geheel naar onze hand kunnen zetten (almachtsfantasie). Omgekeerd betekent dit dat alles wat er in ons leven gebeurt dan ook door onszelf of iemand veroorzaakt moet zijn en als het iemand anders is dan wijzelf, dan zullen we dit dus indirect ook weer zelf hebben opgeroepen. Je zag deze opvatting veel bij Surinamers bij de vliegtuigramp in de Bijlmer. (Toen het vliegtuig neerstortte op een flatgebouw waarbij veel Surinamers omkwamen, hoorde je zeggen, dat het ongeluk de Surinamers achtervolgde, omdat zowel de politici als de burgers zo weinig verantwoordelijk met hun situatie omsprongen. Het ongeluk werd dan ook in verband gebracht met het vliegtuigongeluk, enige tijd daarvoor, waarbij vrijwel het gehele Surinaamse nationale voetbalelftal omkwam.) Ook deze opvatting is populair, met name ook in New Age kringen, en geeft het prettige gevoel dat we alles kunnen begrijpen en daarmee in de hand kunnen krijgen. Als dat dan echter in de praktijk toch vaak niet het geval blijkt, kunnen teleurstelling en cynisme ontstaan.

De *derde* opvatting is dat alles in het universum volstrekt onwillekeurig plaatsvindt. Weliswaar is voor alles een oorzaak, maar enig systeem en enige betekenis vallen daar niet in te onderkennen. Ooit is door de oerknal, waarbij het heelal werd gevormd, een keten van gebeurtenissen op gang gebracht, die is te beschouwen als een volstrekt toevallige reeks van bewegingen van de materie. Dit is een opvatting die vooral opgang heeft gemaakt in de moderne industriële wereld. Het is een mechanistische opvatting van het heelal en enige ruimte voor het bewustzijn, of voor God, los van het materiële is er niet. Ook deze opvatting heeft een grote groep aanhangers. De opvatting heeft als voordeel dat je de wereld wel kunt proberen in natuurkundige zin te verklaren, maar dat je hem toch nooit kunt begrijpen – er valt namelijk niets te begrijpen – en dat je je dus ook niet ongelukkig hoeft te voelen als je hem niet begrijpt (bijvoorbeeld niet begrijpt waar het kwaad in de wereld vandaan komt). Het evidente nadeel van deze opvatting is natuurlijk, dat elke maatstaf voor goed en kwaad gaat ontbreken (anders dan op het strikt individuele vlak van de persoonlijke keuze). Dit is op den duur heel onbevredigend en stemt treurig.

De eerste en de derde opvatting hebben gemeen dat het ons machteloos maakt. We zijn immers in beide gevallen niet in staat zowel op individueel als op collectief vlak de werkelijkheid te scheppen die we willen. Dit heeft natuurlijk als voordeel dat we dan ook niet verantwoordelijk zijn – dat is in zekere zin wel makkelijk. De tweede opvatting daarentegen maakt ons over-verantwoordelijk. Alles wat er in ons leven gebeurt valt te zien als onze straf of beloning. Het is een opvatting die schuld- en angstgevoelens versterkt, omdat deze opvatting het bestaan van een oordelende God of entiteit voorstelt, aan wiens eisen we toch nooit ten volle kunnen voldoen. We schieten dus altijd tekort en de paradox van deze opvatting is nu dat zij ons dus maximaal verantwoordelijk maakt, maar toch ook machteloos. Verantwoordelijkheid wordt op deze manier zonde en ons leven wordt er een van schuld en boete.

Een vierde model

Zijn we dan machteloos? Of is er toch zoiets als vrije wil en keuze? Om die vraag te beantwoorden gaan we terug naar het voorbeeld van het grasveld. Naar dit voorbeeld leert – als we aannemen dat het inderdaad zo gaat als beschreven, dus dat de intentie de uitkomst bepaalt – kunnen we wel degelijk onze werkelijkheid zelf scheppen. Maar we doen dat in co-creatie met de wereld om ons heen.

We kunnen het grasveld niet scheppen zonder ons over te geven aan de krachten van de natuur. Wij kunnen geen goede sfeer scheppen op onze afdeling of in onze organisatie, zonder ons over te geven aan de krachten in de mensen om ons heen.

Als onze intentie zuiver is – dat wil zeggen we zijn open naar onszelf en naar anderen over wat het is dat we werkelijk willen en vertellen onszelf of anderen geen verhullend verhaaltje – dan kunnen we alles bereiken wat we willen, *mits we dit maar doen in harmonie met de krachten in onszelf en om ons heen*. Dat wil niet zeggen dat we ons altijd maar willoos moeten laten meenemen door die krachten. Maar het wil zeggen dat we de krachten erkennen en gebruiken voor ons doel, als een ware Aikido-meester. We zijn als een zeiler op een meer: de wind en de golven bepalen wat we doen kunnen, maar wij bepalen waar we aan land komen mits we maar toegeven aan die wind en die golven en er ons niet tegen verzetten. We kunnen ze gebruiken door voor de wind te zeilen, of indien nodig te laveren. We kunnen de zeilen strijken als er een storm opkomt.

We kunnen dus niet bepalen hoe en wanneer we aan land komen, maar in het algemeen wel dat we aan land komen, als we kundig zijn en gevoelig. De wind en de golven staan altijd aan de kant van de beste stuurman. Ik kom daar in het volgende hoofdstuk nog uitgebreid op terug.

(Iemand zou kunnen tegenwerpen dat we niet in de hand hebben of we bij de storm al dan niet omkomen, of bij langdurige windstilte op zee sterven van honger of dorst – maar als u erover nadenkt beseft u dat zelfs die ogenschijnlijk onbeïnvloedbare gebeurtenissen mede het gevolg zijn van eerder genomen beslissingen. Maar ook op dit soort vragen kom ik terug.)

Het bovenstaande laat zich samenvatten in een wet, een wet die lang occult, verborgen, is gebleven en slechts bekend was bij tovenaars, sjahmanen en sekten, maar vandaag de dag gemeengoed aan het worden is. De wet laat zich als volgt formuleren:

De wet van manifestatie: we scheppen in onze werkelijkheid datgene waaraan we in onze geest energie geven.

De wet van de manifestatie

Manifestatie

We bekijken deze wet wat nader. Eerst het woord *manifestatie*. Daaronder verstaan we zichtbaar, openbaar worden. Dat betekent dat datgene wat zichtbaar wordt er al van tevoren is. Het is alleen nog niet zichtbaar. Zo kan een te componeren muziekstuk al bestaan in het hoofd van de componist, of daarvoor al in enigerlei vorm in het universum, alvorens het zichtbaar wordt als noten op papier. Een volgende vorm van manifestatie is dan als het stuk daadwerkelijk wordt gespeeld. Manifestatie is dus feitelijk niet veel anders dan het overgaan van de ene energie-toestand of zijns-toestand naar een andere. In het onder-

havige geval is het de overgang van spirituele en mentale energie in materiële energie en dan van de ene materiële energie in de andere. Als daarbij dan ook gevoelens ontstaan (schoonheidsbeleving, ontroering), is er ook een overgang naar emotionele energie.

Het is een interessante (filosofische) vraag of er ook vormen en entiteiten uit het niets kunnen ontstaan. Wij kunnen ons dat niet voorstellen, maar deze vraag is overigens voor de praktijk niet van groot belang. Voor de praktijk is het handzamer om aan te nemen dat manifestatie niets anders is dan het overgaan van iets van de ene energie-toestand naar de andere. Nog enkele voorbeelden:

- een ontwerper concipieert een meubelstuk in zijn hoofd. Hij maakt een tekening. Een timmerman maakt een prototype. De technoloog ontwerpt een industrieel productieproces. De meubels worden gefabriceerd. Mentale energie wordt omgezet in materiële energie;
- een manager heeft een visie over hoe hij zijn afdeling wil hebben. Dit is mentale energie. Door deze visie uit te stralen in zijn gedrag, begint de afdeling te veranderen. Mensen krijgen meer plezier in hun werk. Mentale energie is omgezet in emotionele energie;
- een houtblok wordt verbrand in een open haard. Hierbij wordt de ene vorm van materiële energie omgezet in een andere: structuur en orde in warmte en licht (entropie, wanorde);
- brood kan worden geschapen uit tarwe. Hierbij worden twee vormen van fysieke energie (de tarwekorrel en warmte) weer omgezet in een andere vorm, die op zijn beurt weer kan worden omgezet in emotionele en mentale energieën (voeding als voorwaarde voor leven).

Zoals uit bovenstaande voorbeelden, en ook uit het voorbeeld van het grasveld aan het begin van dit hoofdstuk, blijkt, begint elk manifestatieproces altijd met een bewustzijnsproces. Het bewustzijn is dus de bron van het materiële en niet omgekeerd zoals in de derde werkelijkheidsopvatting hierboven.

Scheppen

Het tweede woord in de wet waarnaar ik met u eens wil kijken is het woord *scheppen*. Scheppen is dus feitelijk niets anders dan manifesteren: het doen overgaan van de ene zijns-toestand in de andere. Het is dus niet: iets creëren dat er nog niet is. Wij denken bij scheppen meestal primair aan iets doen, of iets maken. Maar we zien dat dat maar een onderdeel van het scheppingsproces is. In feite speelt het scheppingsproces zich af op vier niveaus:

1. *het fysieke niveau*: scheppen door werk, handelen, doen;
2. *het emotionele niveau*: scheppen door de wil;
3. *het mentale niveau*: scheppen door denken, verbeelding en voorstellingsvermogen;
4. *het spirituele niveau*: scheppen ontstaat hier door geloof.

Bij de meeste (maar niet alle) scheppingsdaden spelen alle vier de niveaus een rol. Er ontstaat eerst een beeld, concept of idee van wat geschapen gaat worden. Dan moet er de wil zijn om het ook daadwerkelijk te realiseren. (Soms gaat de wil aan het precieze beeld vooraf.) Dan volgt de handeling. En het gehele proces wordt begeleid door het geloof dat datgene wat geschapen wordt ook daadwerkelijk zal ontstaan. Belangrijk is ons te realiseren dat de handeling uit de

andere onderdelen van het scheppingsproces voortvloeit. Soms, als er weinig geloof is, of een onduidelijk beeld, of een zwakke wil, dan trachten we het scheppingsproces door extra activiteit te forceren. De effectiviteit en efficiëntie is in dat geval echter altijd gering, vaak omdat dan veel ongewenste neven-effecten optreden. (Denk weer aan de zeiler op het meer, die zich verzet tegen de wind.)

Het geloof is cruciaal voor een effectief en efficiënt scheppingsproces. Het bestaat in feite uit twee elementen: het geloof in jezelf en het vertrouwen dat het leven je geeft wat je nodig hebt. Je zou kunnen zeggen, dat het leven de krachten en de energie verschaft die we nodig hebben om ons eigen scheppingsproces te realiseren. Maar dat betekent ook, dat voor scheppen nodig is dat we in contact staan met die krachten, zodat we ze leren kennen en ons aan die krachten kunnen overgeven, zoals het voorbeeld van het grasveld – maar ook elk ander voorbeeld – leert. Dat is nu een belangrijk aspect van wat we eerder eenheidsbewustzijn hebben genoemd. Je zou het ook zo kunnen zeggen: ons eigen scheppingsproces moet in harmonie zijn met het scheppingsproces om ons heen, het universele scheppingsproces. Wij zijn geschapen naar Gods beeld en gelijkenis – dat is een prachtige metafoor voor: we zijn geschapen door God als schepper naast God, of, in meer wereldse termen: we maken zowel deel uit van als dragen bij aan het steeds maar doorgaande scheppingsproces. Er wordt van ons dus afstemming gevraagd (vgl. ook pagina 13). Wij mensen hebben weliswaar de macht en het recht om tegen de stroom op te roeien, maar dat kost veel energie en leidt niet zelden tot rampen of crises in de vorm van mislukkingen, depressies, breakdowns, verstoorde relaties of ziektes. (Waarmee niet gezegd wil zijn, dat deze verschijnselen altijd het gevolg zijn van tegen de stroom in roeien.) Het verdient derhalve verre de voorkeur met de stroom mee te gaan (hetgeen dus iets heel anders is dan met de heersende wind en modes meewaaien; zie ook het volgende hoofdstuk).

In de praktijk wordt het belang van geloof en afstemming nogal eens vergeten. Dat leidt tot een aantal misvattingen, die maken dat het manifestatieproces niet verloopt zoals gehoopt of verwacht. Dat ondermijnt dan weer het geloof in het eigen scheppend vermogen. Enkele voorbeelden van dergelijke misvattingen:

1. als de wet van de manifestatie waar zou zijn, dan hebben we ons leven dus volledig onder controle. Daarbij wordt vergeten dat we medescheppers zijn en dat we alleen maar kunnen werken in overgave aan de krachten om ons heen (die we dus eerst moeten kennen);
2. wat we manifesteren zien we als een op zichzelf staande entiteit, daarbij vergetend dat het een onlosmakelijk deel is van de wereld waarvan we zelf ook een deel zijn. Dat leidt in de praktijk tot een ongevoeligheid voor de onvoorziene consequenties van ons scheppingsproces (denk bijvoorbeeld aan een bedrijf dat een bepaald produkt realiseert zonder aandacht voor de gevolgen voor het milieu);
3. de wet van manifestatie lijkt een voorbeeld van de wet van oorzaak en gevolg. Dat wil zeggen: er is een ondubbelzinnige één-op-één-relatie tussen oorzaak en gevolg. Anders gezegd: elke gebeurtenis heeft bij dezelfde omstandigheden steeds hetzelfde gevolg. Als we dus zouden kunnen leren ons energieproces volkomen te beheersen, zouden we ook ons scheppingsproces volkomen kunnen beheersen. Dat houdt echter geen rekening met de omstandigheden, waarover we het onder het eerste punt al hebben gehad. Maar overigens is het niet zo zeker dat de wet van oorzaak en gevolg altijd opgaat in de hier-

boven geformuleerde vorm. Dat is in elk geval niet zo op het niveau van de kleine-deeltjesfysica. Sinds Heisenberg (die de zogenoemde onzekerheidsrelatie heeft geformuleerd) weten we dat de relatie tussen oorzaak en gevolg op dat niveau een statistische is. Bepaalde oorzaken doen de kans op bepaalde gevolgen toenemen, maar zeker is dat niet. Er is dus plaats voor toeval. En zo zou het ook kunnen zijn met manifestatie. Als we energie geven aan iets, neemt de kans op de manifestatie ervan toe, maar er is geen zekerheid. Vrije wil is dus niet meer dan de mogelijkheid die kans te beïnvloeden en niet de zekerheid dat hetgeen we kiezen ook daadwerkelijk gebeurt;

4. we vergeten dat manifesteren niet veel anders is dan zichtbaar maken van iets dat er al is en dus vergeten we af te stemmen op dat wat er al is;
5. je kunt bereiken wat je maar wilt, als je het maar echt wilt. Dit is de theorie van het positieve denken. In deze theorie zit een kern van waarheid, maar ook hier zijn de processen van afstemming en toeval onderbelicht. Een ander bezwaar tegen deze theorie is dat het tijdslelement meestal wordt vergeten. Wanneer bereik je wat je wilt bereiken? Ten slotte versimpelt deze theorie het proces van energie geven (zie hieronder).

Dit soort denken leidt ertoe dat scheppen wordt gezien als een techniek(je). Manifestatie verwordt dan tot manipulatie of magie. Dergelijke processen kunnen heel lang goed gaan, maar vroeg of laat is het gevolg van het verbroken contact met het universele scheppingsproces een afnemende effectiviteit (en dus vertrouwen) of een crisis.

Samenvattend: voor een effectief scheppingsproces is nodig:

- geloof in jezelf,
- vertrouwen in het leven,
- afstemming.

Maar wat als je nu een van deze bovenstaande kwaliteiten ontbeert? Dan zijn er geestelijke oefeningen om deze kwaliteiten in jezelf aan te leren. U vindt deze oefeningen in hoofdstuk 8.

Energie geven aan

De derde uitdrukking in de wet waar ik eens met u bij stil wil staan is de uitdrukking: *energie geven aan*. Dit is een soort verzamelterm voor de volgende psychische processen:

- aandacht geven aan,
- bang zijn voor,
- onderdrukken,
- fantaseren over,
- verlangen naar,
- vermijden,
- enzovoort.

We zien dus dat zowel aantrekkingsprocessen als afstotingsprocessen manifesterende werking hebben. Energie is wat dat betreft geheel neutraal in haar werking. We scheppen net zo goed datgene wat we vermijden als datgene waar we naar verlangen. (Zo kun je het gedicht 'De tuinman en de Dood' op pagina 35

ook interpreteren. De tuinman is, in tegenstelling tot de Edelman, bang voor de Dood en trekt hem dus aan.) Dat verklaart waarom we vaak zoveel onaangename gebeurtenissen in ons leven creëren. Wie wil leren skiën, maar de meeste energie geeft aan zijn angst om te vallen, zal veel vallen en moeizaam leren skiën.

Wat zijn nu de zaken waaraan we energie geven? Dat kan van alles zijn: opvattingen, overtuigingen, denkmodellen, voorstellingen, ideeën, gevoelens, neigingen, verlangens, onze intuïtie, onze liefde, onze angst, wat al niet. Energie geven is als zaaien en we oogsten wat we zaaien. In de praktijk oogsten we natuurlijk van alles door elkaar, omdat onze energieprocessen nogal chaotisch verlopen. De werkelijkheid die we scheppen is dus een prachtige projectie van wat er in ons innerlijk gebeurt.

In dit verband wil ik graag even de aandacht vestigen op het woordje *in* in de wet. Er staat niet dat we de werkelijkheid scheppen, maar dat we in de werkelijkheid scheppen. Anders gezegd, we scheppen onze eigen subjectieve werkelijkheid (zie ook het citaat aan het begin van dit hoofdstuk). Het is dus eigenlijk een wonder dat we het vaak eens zijn over onze situatie. Anderzijds is het niet verwonderlijk dat we het ook heel vaak niet eens zijn over de werkelijkheid waarin we gezamenlijk verkeren (hier vloeit een belangrijk principe van communicatie uit voort, waar ik op terugkom in hoofdstuk 7).

De wet van manifestatie zegt *niet* dat we alleen maar manifesteren als we *bewust* energie geven aan iets. Deze processen verlopen heel vaak onbewust. Zo kunnen we denkbeelden en gevoelens die we maar liever niet hebben, onderdrukken – er onbewust energie aan geven – in plaats van ze uit te spreken en te delen, ze zodoende bewust te worden en er geen energie meer aan te geven. (Dit wordt vaak bevorderd door een oppervlakkig toepassen van theorieën over ‘positief denken’.) Deze denkbeelden en gevoelens manifesteren zich dan in enigerlei vorm in onze werkelijkheid.

Onbewuste energieprocessen zijn voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor de resultaten in ons leven. Als we bijvoorbeeld graag mensen willen vertrouwen, maar onbewust vertrouwen we mensen niet (bijvoorbeeld doordat we vroeger eens een keer erg bedrogen zijn, welke gebeurtenis we misschien ook zijn ‘vergeten’, omdat het zo’n pijnlijke gebeurtenis was) dan kan het zijn dat we voortdurend mensen tegenkomen die ons vertrouwen schenden. Ten slotte kunnen we dan achterdochtig en wantrouwend worden en uiteindelijk hebben we een werkelijkheid geschapen die we ogenschijnlijk niet willen, maar waaraan we onbewust veel energie hebben gegeven. Juist de negatieve gevoelens en de gedachten die we niet willen, of van onszelf niet mogen hebben, worden vaak onderdrukt en spelen onbewust een grote rol in het scheppingsproces van ons leven (zie ook de wet van de omgekeerde inspanning hieronder).

Maar hoe moeten we dan omgaan met gedachten en gevoelens die we niet willen hebben, maar die we nu eenmaal hebben? We moeten ons deze gedachten in de eerste plaats zoveel mogelijk bewust worden. Hoofdstuk 8 geeft daarvoor een aantal technieken, maar de algemene idee is: openstaan voor jezelf, en jezelf zonder oordeel of afkeuring gadeslaan levert het meeste zelfinzicht op. De volgende stap is dan: deze gevoelens en gedachten geen energie meer geven. Soms zit er zoveel energie aan vast (ze zijn zo emotioneel beladen) dat dit niet zonder meer kan. Dan is het nodig deze gedachten en gevoelens eerst te uiten

met de emotionele lading die er bijhoort en ze te delen met een toehoorder die belangeloos kan luisteren (vaak is dat niet de partner). Soms moet dat zelfs een aantal keren achter elkaar. Maar op een gegeven moment breekt toch het moment aan dat de oplossing is: geen energie meer geven aan de desbetreffende gedachten en gevoelens, geen aandacht meer geven. Steeds, als ze toch nog weer opkomen, zeggen: o, daar heb je hem (de gedachte, het gevoel) weer en dan overgaan tot de orde van de dag.

De techniek van het geen aandacht geven aan gedachten en gevoelens die je niet meer wilt hebben is nog niet zo makkelijk. Het is in het algemeen niet mogelijk rechtstreeks aan iets geen aandacht te geven. Probeert u maar eens, als u dit gelezen heeft, een tijdje geen aandacht te geven aan een roze panter. U zult merken dat dat nog niet zo eenvoudig is. Hoe geeft men in het algemeen geen aandacht aan iets? Juist, door aandacht te geven aan iets anders, bijvoorbeeld een gedachte of een gevoel dat je wel wilt hebben.

Door deze werkwijze kunnen we meesterschap verwerven over het proces van energie geven aan en daardoor meesterschap verwerven over ons eigen leven met inachtnaam van wat hierboven is gezegd over afstemming. Daarbij dient echter bedacht te worden dat de wet van manifestatie niet zegt dat we *nu* manifesteren waaraan we energie geven. Daar kan een zekere tijd over heen gaan. Die tijd kan zijn een paar minuten tot jaren. Waar we nu energie en aandacht aan geven kan zich pas later manifesteren (vergelijk ook het zeilvoorbeeld op pagina 37).

Onze huidige werkelijkheid is dan ook een manifestatie van ons innerlijk aandachtsproces in ons hele leven tot nu toe, volgens sommigen zelfs van de periode daarvoor.

Bezwaren tegen de wet. Verantwoording nemen

We zien dus dat de manifestatietheorie een wezenlijk andere benadering is van de werkelijkheid en ons aandeel daarin dan de eerdergenoemde werkelijkheidsbenaderingen. Is deze wet nu de Waarheid? Met andere woorden: werkt het nu zo en niet anders? Dat weten we natuurlijk niet. Dergelijke dingen zijn niet in wetenschappelijke zin te bewijzen. Alles wat ik in dit boek beweer kan wel onwaar zijn, maar daar gaat het niet om. Het gaat er om of het u aanspreekt, of u er in de praktijk baat bij hebt.

Als u het moeilijk te geloven vindt dat de wet werkt zoals wij het hebben beschreven, dan raad ik u aan hem op te vatten als een werkhypothese, met name als er iets onaangenaams in uw leven voorvalt. Ik heb dat zelf gedaan toen ik kanker kreeg in het vetweefsel in mijn lies. Ik was daar niet ziek van, maar niettemin was het een zeer bedreigende gebeurtenis. Aanvankelijk leek het namelijk zeer wel mogelijk dat de kanker zich kon uitzaaien. Als dat gebeurd zou zijn, zou ik het u nu niet hebben kunnen vertellen. Hoewel ik me dus niet ziek voelde, was het toch wel een existentiële crisis. Ik zou kunnen doodgaan. Een van mijn eerste gedachten was dan ook: 'Ja, maar dat heb ik niet geschapen. Waarom zou ik in godsnaam zoiets met mezelf doen?'

Mijn tweede gedachte was: 'Wacht even, niet zo snel. Stel nu eens dat je het wel zelf *mede* geschapen hebt, *hoe* dan in godsnaam en *waarom* dan?' Ik kan u verzekeren dat deze vragen, als je ze serieus stelt, altijd antwoorden opleveren. Mij heeft het bijvoorbeeld geleerd werkelijk liefdevol naar mezelf te zijn en zoals u weet kun je je naaste nooit meer liefhebben dan jezelf. Ik betwijfel of ik dat zonder mijn ziekte geleerd zou hebben en het is zeker een van de redenen waar-

om ik het me heb aangedaan (als u er meer van wilt weten, verwijs ik u graag naar mijn boekje *Ruimte voor geluk*). Zo ziet u, dat het hanteren van de wet als werkhypothese vragen en antwoorden oplevert.

Het is natuurlijk moeilijk de wet als werkhypothese te nemen als u er helemaal niet in gelooft. Hoe zit het dan bijvoorbeeld met kinderen die kanker krijgen? Of met natuurrampen? Wie creëert in zo'n geval nu wat in wiens leven? Ik heb natuurlijk op al deze vragen ook niet het uiteindelijke antwoord, maar ik weet wel dat je daar ook nooit uitkomt zodra je dit soort vragen in algemene zin gaat stellen. Iedereen kan alleen antwoorden krijgen als hij de vragen voor zichzelf persoonlijk stelt, in relatie met de gebeurtenissen in zijn eigen leven. Een vriendin van mij kreeg kanker, nadat ze eindelijk na jaren haar destructieve gedrag ten aanzien van zichzelf, haar kinderen en haar naasten had opgegeven. Zijzelf had het daar zeer moeilijk mee, maar is uiteindelijk zeer vredig gestorven en haar leven heeft een spoor van grote rijkdom achter gelaten. Een zoon van een andere vriendin van mij werd zeer ernstig psychotisch in zijn puberteit en ik kan u verzekeren dat dat een enorme tragedie werd voor alle betrokkenen. Dat leek ook uiterst onredelijk na al de zorg die zijn ouders aan hem hadden besteed en ook na al het werk dat ze hadden verricht aan hun eigen groei. En wie creëert in dit geval wiens werkelijkheid? Het antwoord lijkt me te zijn, dat alle betrokkenen in dit geval in een groot co-creatief proces betrokken zijn, waarin ieder zijn eigen aandeel heeft. Het is opvallend dat als ieder van de betrokkenen werkelijk bij zichzelf te rade gaat (waarom en hoe heb ik hier in hemelsnaam aan bijgedragen?) er altijd antwoorden komen. Overigens is het belangrijk dat de schuldvraag buiten dit soort onderzoek wordt gehouden, want aangezien manifestatie geen 'onder controle hebben' betekent, kan medeverantwoordelijkheid (die vaak onbewust is gerealiseerd) ook nooit schuld betekenen. Schuldgevoel is een houding van liefdeloosheid tegenover jezelf (en vaak tegenover de ander die je schuldgevoel lijkt te bezorgen) en daar is nog nooit iemand beter van geworden. Er is een wezenlijk verschil tussen schuld en medeverantwoordelijkheid. Het laatste betekent dat je verantwoording neemt: ja, ik heb een aandeel en co-creër mijn eigen werkelijkheid. En dat is het begin van het vinden van antwoorden. Vaak wordt de verantwoordelijkheid ook gladweg ontkend. We weten dat in het gebied rond Los Angeles in de Verenigde Staten tussen nu en, zeg, 100 jaar vanaf nu een grote aardbeving zal plaatsvinden. De situatie in Los Angeles kun je vergelijken met de situatie in Kobe voordat daar de aardbeving plaatsvond. Toch wonen er willens en wetens miljoenen mensen. Ik zeg niet dat dat niet begrijpelijk is, maar je kunt moeilijk zeggen dat als de grote klap komt de mensen de situatie niet zelf mede hebben gecreëerd. Iets soortgelijks geldt voor hen die in Zuid-Limburg zijn gaan bouwen en wonen in gebieden die door het water worden bedreigd. Nogmaals: de wet zegt niet dat je *de* werkelijkheid (in dit geval de aardbeving of de overstroming) creëert, maar dat je *jouw* werkelijkheid creëert, dat is in dit geval het meemaken van een aardbeving of overstroming. Mensen wonen op hellingen van vulkanen, in oorlogsgebieden, in gebieden die periodiek overstromen, vaak omdat ze geen andere mogelijkheid zien (wat niet betekent dat hij er niet is) of omdat ze niet willen opgeven wat ze desondanks hebben. Het nemen van 100 procent verantwoordelijkheid in je leven is trouwens ook om een andere reden bedreigend. Als je dat doet kan je niemand meer de schuld

geven van je narigheid. Soms kunnen ons dingen overkomen die onbegrijpelijk zijn of als onrechtvaardig worden beleefd. Maar de enige die je daarvoor kunt aanklagen is jezelf of God of het Leven, als je tenminste gelooft in een liefdeloze God of een Leven dat je af en toe belazert (dat is dus een erg gehumaniseerd Leven).

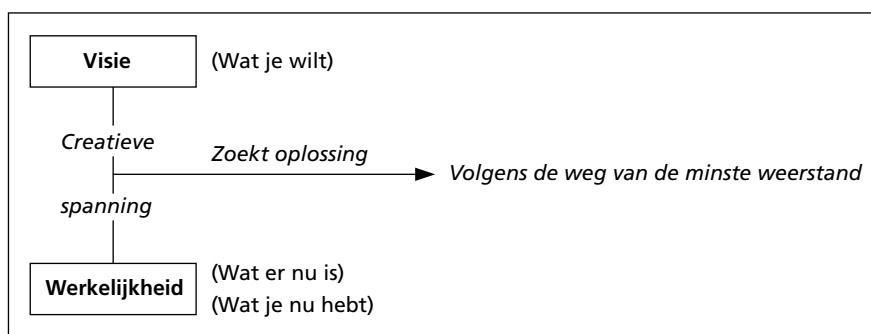
Het nemen van 100 procent verantwoordelijkheid voor je eigen leven betekent een grenzeloze vrijheid. We zijn vrij eerlijk te zijn of te liegen, voor of tegen de levensstroom te kiezen, onzinnig of zinvol te leven, liefdevol of onverschillig. Veel mensen vinden een dergelijke vrijheid bedreigend. Een dergelijke vrijheid betekent dat niemand een beslissing voor je neemt, ook het Leven niet, ook je plichtsgevoel niet. Je staat er wezenlijk alleen voor. Dat kan een gevoel geven van kracht en macht, maar ook van verloren zijn in de ruimte.

Afsluitend kunnen we dus vaststellen dat de vraag of de wet van manifestatie waar is of niet, niet zo'n zinvolle vraag is, maar dat de werkelijke vraag is: ga ik er mee werken of niet? Ook dat is een keuze. Misschien heb ik aannemelijk kunnen maken dat een keuze voor de wet bijdraagt tot een grotere effectiviteit. Geloof, vertrouwen en afstemming zijn voorwaarden voor het werken met de wet, maar het hanteren van de wet als werkhypothese draagt zelf ook weer bij tot het ontwikkelen van die kwaliteiten. In de Amerikaanse literatuur heet dat proces 'empowerment', krachtiger worden. Ikzelf heb het elders genoemd: 'persoonlijk meesterschap', het meester zijn over je eigen leven.

De wet van de creatieve spanning

Er zijn de laatste jaren enkele andere wetmatigheden geformuleerd die alle te beschouwen zijn als varianten op de wet van manifestatie. Ik wil graag enkele daarvan behandelen, omdat ze een nader inzicht geven in de werking van de wet.

Door Robert Fritz is een interessant model ontwikkeld om te werken met de wet van manifestatie. Het is het model van creatieve spanning, of de weg van de minste weerstand (zie figuur 2.1).

Figuur 2.1. Model van creatieve spanning van Robert Fritz

Het onderste rechthoekje is het beeld dat we hebben van de (onze) werkelijkheid (inclusief onze innerlijke werkelijkheid: onze gedachten, opvattingen en zo

meer). Het bovenste rechthoekje is onze visie, dat wat het is dat we willen bereiken. Tussen beide bestaat een afstand die we 'creatieve spanning' noemen. Zoals elke spanning zoekt deze spanning tot ontlading (oplossing) te komen en wel langs de weg van de minste weerstand. Zoals water van een berg afstroomt langs de weg van de minste weerstand en zoals elektronen van de negatieve pool naar de positieve pool lopen langs de weg van de minste weerstand, zo lost ook creatieve spanning zich op. Dit is te formuleren als een wet die een bijzonder geval is van de wet van manifestatie: *de creatieve spanning tussen visie en werkelijkheid lost zich op volgens de weg van de minste weerstand.*

Uit dit uiterst sprekende modelletje zijn enkele interessante *conclusies* te trekken. De *eerste* is, dat in de praktijk de spanning natuurlijk op twee manieren kan verminderen: doordat de visie naar de werkelijkheid toe beweegt, of de werkelijkheid naar de visie. In het eerste geval verwatert de visie, het verwordt tot het haalbare of zelfs nog minder dan dat. Maar denken over wat haalbaar is hoort in de visie niet thuis, dat is een onderdeel van de realiteit. In de praktijk wordt een visie vaak afgezwakt of verdoezeld, omdat we vaak de spanning niet wensen, mogelijk omdat het verward wordt met stress. Maar stress is een heel andere spanning, die te maken heeft met onderdrukte gevoelens en verlangens. De creatieve spanning is meer te vergelijken met uitdaging, opwinding. Als we deze spanning niet willen, betalen we een grote prijs: niet te bereiken wat we werkelijk willen. Dit proces vindt ook collectief plaats in het bedrijfsleven en in de politiek en is een van de redenen waarom we zo'n schrikbarend gebrek aan visie en leiderschap waarnemen.

Een andere reden waarom we vaak de visie afzwakken is dat we bang zijn voor teleurstelling. Verlangen naar wat je werkelijk wilt is ook: geconfronteerd worden met de grote afstand die er is tussen visie en werkelijkheid en leven met de angst dat je visie nooit werkelijkheid zal worden. Daarom zwakken we onze visie af. Maar alweer wordt er een prijs betaald: het afzwakken van de beweging van de werkelijkheid in de richting van de visie. Dat voelt aan als stilstand, of stagnatie en uiteindelijk leidt dit tot onvrede met je eigen leven of met het leven als zodanig.

Waar we vaak moeite mee hebben is dat Keulen en Aken niet op een dag zijn gebouwd. Nemen we nog even het voorbeeld van water dat van een berg afstroomt. Al het water dat op de berg valt of opborrelt uit een bron komt uiteindelijk beneden. Soms duurt dat kort, bij regenwater bijvoorbeeld, soms duurt het langer, als het water sneeuw is geworden bijvoorbeeld. Soms duurt het eeuwen, als het water zich als ijs diep onder een gletscher bevindt. Soms is er een afwijkende route, via verdamping en uitregenen bijvoorbeeld. Maar al het water komt uiteindelijk beneden, zoveel is zeker. Zo kunnen we ook tegen de werkelijkheid aankijken. We willen wat we willen en als we onze visie nu maar hooghouden en energie geven (wet van manifestatie), dan zal de werkelijkheid hoe dan ook gaan bewegen in de richting van de visie, al is het nog zo langzaam. Maar als we de visie opgeven, dan gebeurt er zeker niets. We moeten dus durven willen wat we eigenlijk willen. Ik vind dit een bemoedigende gedachte als ik denk aan die dingen waar ik werkelijk naar verlang: wereldvrede bijvoorbeeld.

Het is in dit verband belangrijk om in te zien dat er geen directe relatie is tussen creatieve spanning en tevredenheid. Sommige mensen denken dat de aanwezigheid van creatieve spanning leidt tot ontevredenheid met wat je hebt. In de

praktijk blijkt echter eerder het omgekeerde het geval. Tevredenheid en voldoening ontstaan, doordat je ervaart dat jouw werkelijkheid zich beweegt in de door jou gewenste richting. Je weet je dan deel van het scheppingsproces en hebt het gevoel zinvol te leven – je leven gaat ergens naar toe. Zou daarentegen jouw werkelijkheid niet bewegen, doordat je niets te wensen hebt (of dat denkt, of doordat je vindt dat je tevreden moet zijn met wat je hebt), dan neem je dus niet actief deel aan het scheppingsproces. Het leven komt dan tot stilstand, wordt dan zinloos. Er is geen groei meer, en dus op den duur ook geen leven, want leven is groeien.

Een andere manier om de creatieve spanning te verminderen is de werkelijkheid mooier voor te stellen dan hij is. De *werkelijkheid* gaat dan niet verschuiven in de richting van de visie, maar ons *beeld* van de werkelijkheid. Daarmee verandert weliswaar onze werkelijkheid zelf ook (wet van manifestatie), maar niet erg bevredigend, omdat we diepweg wel weten dat we onszelf om de tuin leiden en dit besef een tegenkracht vormt. Vandaar dat Fritz ervoor pleit de werkelijkheid zo objectief mogelijk te bezien en deze als ankerpunt te nemen voor onze visie. We zetten onze visie met andere woorden af tegen de werkelijkheid. Daarin zit ook de realiteitstoetsing en onze beveiliging tegen 'freaking out' of zweven en niet in het 'realistisch' of 'haalbaar' maken van onze visie. Als Martin Luther King, of Ghandi, zich beperkt hadden in hun visie tot wat haalbaar was of leek, dan hadden ze niet de enorme invloed gehad die ze gehad hebben. Ze zijn al jaren dood, maar hun invloed gaat nog steeds door. Nou hoeven we niet allemaal een Martin Luther King of een Ghandi te zijn (we kiezen per slot niet allemaal voor een dood door moord), maar het zou wel mooi zijn als we onszelf zouden kunnen zijn. Enige grootsheid in wat we willen wil ik toch wel bepleiten. Anders komen we nooit waar we echt willen zijn in de wereld.

Een *tweede* interessante conclusie die uit het model is te trekken, is dat de spanningsenergie zelf haar weg zoekt. Er leiden vele wegen naar Rome, veel meer dan wij mogelijkwijs kennen, laat staan dat wij weten wat de weg van de minste weerstand is. Daar is in de praktijk uit af te leiden, dat we er goed aan doen onze aandacht meer te geven aan het ontwikkelen van, en het energie geven aan, onze visie, dan aan het bezig zijn met de vraag hoe we onze visie kunnen bereiken. Als we dat doen zal onze actie natuurlijkerwijze voortvloeien uit ons bewustzijnsproces en zullen we niet door overmatige activiteit, planning en organisatie de realisering van onze visie proberen te forceren. Een houding van in deze zin organisch, in plaats van planmatig, handelen is in onze westerse, geïndustrialiseerde samenleving uitermate moeilijk, en in het bedrijfsleven en in de politiek ook heel moeilijk verkoopbaar. We zijn resultaatgericht en geïndocctrineerd tot haast, doen, regelen, beheersen. Maar de grootste effectiviteit ligt toch echt in de overgave aan het proces, dat dan zelf zijn werk doet. Zoals ik al eerder heb gezegd: je kunt het gras niet sneller doen groeien door aan de sprietjes te trekken. Het Oostaziatische bedrijfsleven heeft hier in het algemeen een beter oog voor dan wij, wat voor een deel hun succes verklaart. We komen hier in het volgende hoofdstuk nog uitgebreid op terug (het principe van Woe Wei, handelen zonder doen; zie ook pagina 37). In hoofdstuk 9 komen we tegemoet aan de lezer die toch graag het proces wil activeren. Hier wil ik het principe illustreren met een enkel (historisch) voorbeeld (zie kader; de voorgeschiedenis van dit voorbeeld vindt men in hoofdstuk 9 – Wij maken de wereld lichter).

Als je tijd te kort komt, moet je eens gaan zitten

Een nieuwe (chemische) fabriek blijkt na installatie niet te werken zoals gepland. Dit betekent dat de produktie niet wordt gehaald en er een enorme financiële en tijdsdruk ontstaat, omdat de oude installatie inmiddels is afgekeurd. Zenuwachtige technici en operators rennen van hot naar her om het ene gat met het andere te dichten. Steeds moet de installatie buiten gebruik worden gesteld en steeds wordt er een nieuwe deadline gesteld waarop de zaak weer moet draaien. Overwerk en overspanning zijn aan de orde van de dag. Alle aandacht gaat naar de problemen die daardoor (wet van manifestatie) steeds groter worden. Hoe zou dit anders kunnen?

Het is goed om je in een dergelijke situatie af te vragen: Wat wou ik eigenlijk ook al weer bereiken? De aandacht verschuift dan van de problemen naar de visie. De werkelijkheid wordt slechts als ankerpunt genomen, maar vergt niet alle aandacht. Ook verdwijnt dan de blikvernauwing die voor elk probleem maar één oplossing (weg) ziet en dat is misschien niet de weg van de minste weerstand.

Ik zeg altijd: als je tijd te kort komt, moet je eens gaan zitten. Dit is dan ook precies wat een groepje technici van het genoemde bedrijf op een goede dag gedaan heeft. Ze zijn het bedrijf uitgegaan naar een naburig restaurant en zijn er eens even voor gaan zitten. Wat was ook al weer ons uiteindelijke doel? Waar ging het ons ook al weer om? Een modern bedrijf toch, met prettige werkverhoudingen en een goed werkklimaat? Dat technisch normaal functioneert en een uitstekend produkt levert? En toen ze dat hadden vastgesteld vloeiden automatisch de benodigde handelingen uit hun visie voort. De weg naar een oplossing tekende zich af. Dat was maar zeer ten dele dezelfde weg die ze tot dan toe begaan hadden.

Het verhaal is maar ten dele een successtory, omdat de nieuwe koers maar gedeeltelijk werd volgehouden en extreem moeilijke externe omstandigheden het bedrijf verder in de problemen brachten. Hoe groter de druk, hoe moeilijker is het om niet te vervallen in oude werkwijzen die tot dan toe een zeker nut hebben gehad. In hoeverre de nieuwe visie werkelijk in het (collectieve) denken is geïntegreerd, dan wel nog maar een oppervlakkige manier van denken en doen is, wordt in een dergelijke situatie duidelijk: kun je een nieuwe kijk en een nieuwe wijze van werken volhouden onder druk? Het bedrijf in kwestie is daar uiteindelijk vergaand in geslaagd.

Er is een *derde* conclusie die we kunnen trekken uit het model van Fritz: de onderliggende structuur bepaalt wat de weg van de minste weerstand is. Fritz zelf geeft het voorbeeld van een rivier: het water volgt de weg van de minste weerstand, maar de bedding van de rivier bepaalt welke die weg is. Dat betekent dat *als* we, niettegenstaande bovenstaande tweede conclusie, toch aandacht willen besteden aan het efficiënter maken van de weg waarlangs we onze visie willen bereiken, we dat alleen maar kunnen doen door de onderliggende structuur te veranderen (en niet, zoals in de praktijk vaak gebeurt, ook in bovenstaand voorbeeld, door ons tegen de onderliggende structuur te verzetten).

Deze onderliggende structuur is wezenlijk niets anders dan de krachten in onszelf en om ons heen waarvan sprake was op de pagina's 33 en 36/37.

Deze moeten we dus eerst kennen (afstemming) en dan wordt duidelijk dat sommige krachten eigenlijk niet veranderbaar zijn (de wind en de golven en de krachten van de natuur, al denkt de mens in zijn hoogmoed dat alles te veranderen en te beheersen is). Er is echter een belangrijk aspect van de onderliggende

structuur dat wel veranderbaar is en dat is ons eigen opvattingensysteem, of zoals men tegenwoordig vaak zegt, geloofssysteem: het samenhangend stelsel van datgene wat je ziet als het ware en het goede. Als we derhalve in ons leven resultaten behalen die we niet wensen, verdient het aanbeveling te onderzoeken wat ons onderliggende opvattingensysteem is en wat daarvan niet meer functioneel is voor wat we nu willen bereiken. Overigens zal dan blijken dat het nog niet zo meevalt oude opvattingen los te laten, reden waarom we eerder hebben gezegd dat loslaten het eerste stadium van ons persoonlijk groeiproces is en de eerste stap op weg naar een grotere persoonlijke effectiviteit (als leider).

Andere wetten

Ik wil dit hoofdstuk besluiten met het noemen van enkele andere wetten van creativiteit en effectiviteit die je vandaag de dag veel hoort en waarvan ik denk dat het bijzondere gevallen zijn van de wet van manifestatie. Omdat het bijzondere gevallen zijn, zijn ze dus ook maar onder bepaalde omstandigheden werkzaam.

De eerste wet die ik wil behandelen is:

de wet van creativiteit: wij maken onze eigen werkelijkheid. (Jane Roberts/Seth)

Deze wet is een vereenvoudigde formulering van de wet van manifestatie. Er staat niet in *hoe* we onze eigen werkelijkheid scheppen. Een voordeel van deze formulering is dat het nog duidelijker wordt dan bij de wet van manifestatie, dat onze (niet: *de*) werkelijkheid niet bestaat los van ons scheppingsproces. Een andere duidelijke consequentie van deze wet is dat we ons realiseren dat we allemaal scheppers zijn, omdat we allemaal leven in een (namelijk: onze) werkelijkheid. De wet maakt dus korte metten met uitspraken als: ik ben niet creatief, ik heb geen scheppend vermogen enzovoort.

Een volgende wet die ik wil bespreken is:

de wet van (het) geloven: wat je gelooft wordt werkelijkheid (Murphy). Dit wordt ook wel genoemd: *de wet van het positief denken.*

Deze wet wordt veel gehanteerd ten bate van genezingsprocessen (Louise Hay). Affirmaties, visualisaties en (auto)suggesties worden gebruikt om jezelf een bepaald geloof te suggereren dat dan vervolgens (voor jou) werkelijkheid wordt. We hebben boven (pagina 40/41) gezien dat de wet waar is, maar dat het niet alleen geloof is maar ook andere inhouden van de menselijke geest zoals verlangens, neigingen en gevoelens, die de werkelijkheid bepalen. Bovendien hebben we gezien dat het gewenste resultaat alleen maar optreedt wanneer er afstemming is met de krachten van de interne en de externe omgeving (de onderliggende structuur, vergelijk pagina 47). Het is in dit verband van belang te onderscheiden tussen geloof (faith), vertrouwen (trust) en iets wat je gelooft (belief). Iets wat je gelooft wordt, zoals we gezien hebben, alleen dan werkelijkheid, als het afgestemd is op de context en gebaseerd op geloof in jezelf en vertrouwen in het leven. Autosuggestie kan dat soms bereiken, maar niet altijd. De volgende wet geeft daarin een wat beter inzicht:

de wet van de omgekeerde inspanning: als je wens en je fantasie met elkaar in strijd zijn, dan is het resultaat conform de fantasie.

De wet heet zo, omdat we in dat geval niet zelden de bui zien hangen en ons extra inspanningen gaan getroosten om onze wensen toch gerealiseerd te krijgen. Dit werkt volgens de wet van de manifestatie averechts, omdat de inspanning niet uit de wens voortkomt, maar uit de fantasie die in dit geval vaak negatief is (bijvoorbeeld: de fantasie dat je valt bij skiën, zie pagina 41, of de angst voor nieuwe storingen en problemen in de fabriek op pagina 47). De fantasie krijgt dus extra energie, en niet de wens, en wordt dus eerder werkelijkheid. Het is eigenlijk een speciaal geval van onbewuste onderdrukking (pagina 41). Dit geeft opnieuw aan dat datgene wat je gelooft alleen maar werkelijkheid wordt, als het ondersteund wordt door geloof in jezelf, vertrouwen in het leven en afstemming.

Ten slotte

Ik hoop dat het u iets duidelijker is geworden van hoe cruciaal belang een visie is voor leiderschap. Het is het enige attribuut dat een leider heeft om te bereiken wat hij wil bereiken zonder mensen onder druk te zetten of te manipuleren (waarlijk effectief leiderschap). Door zijn visie te ontwikkelen en daaraan energie te geven krijgt hij uitstraling, en daarmee invloed, zonder zijn medewerkers afhankelijk te maken. In hoofdstuk 9 ga ik verder in op het ontdekken en ontwikkelen van onze eigen visie en op het proces dat leidt van individuele visies naar een collectieve visie. Ook zullen we daar methoden bespreken om onze visie te versterken, meer energie te geven en zodoende onze effectiviteit als leider te bevorderen. Parafrazerend: een visie kan bergen verzetten, wat kan een gezamenlijke visie dan wel niet? We zien dus dat we het manifestatieproces voor ons kunnen laten werken door visie, met name als we die visie energie en aandacht geven en de realiteit als ankerpunt gebruiken. Te veel energie aan de realiteit geven, met name het niet gewenste deel ervan of dat deel dat we willen veranderen, is niet aan te bevelen, want daarvan gaat volgens de wet van manifestatie een conserverende werking uit.

In het onderstaande voorbeeld wordt zowel de kracht van visie zichtbaar, alsook de wet van de omgekeerde inspanning. Met andere woorden: eerst vindt een beweging in de richting van de visie plaats, maar dan wordt het proces geforceerd en niet de weg van de minste weerstand gevolgd. Vergeten wordt dat 'het duurt zolang als het duurt', om met het transformatiespel (zie hoofdstuk 5 en 8) te spreken. Je kunt je ook afvragen, of er in dit geval wel van collectieve visie sprake was – klaarblijkelijk was dat niet zo. In hoofdstuk 9 komen we op deze zaken verder terug.

De eenheid verscheurd

Het is mij in de loop van mijn leven duidelijk geworden dat 't zo niet langer kan. We draaien onszelf en de wereld dol. Het gevoel van eenheid dat diep in mij aanwezig is wordt verscheurd, schreeuwt het uit van de pijn. Bonkt met gebalde vuisten en witte knokkels op de muren. Stop er mee, stop, stop! Niemand hoort het, alles gaat gewoon door, wat te doen? Vechten, knokken, zorgen dat de wereld om me heen verandert. Zorgen dat 't uit te houden is. Ja ik ben flink, ik kan veel aan, heb energie, zet me in. Het zál me lukken om dat gevoel van openheid en harmonie, van liefde en kwetsbaarheid – van diep binnen in weten hoe deze wereld bedoeld is – gestalte te geven.

Ik heb lange tijd informatica, automatisering gezien als de weg om de maatschappij voor te bereiden op de benodigde verandering. Zoals de complexiteit en de functiedeling en de communicatie in organismen eerst toe moet nemen, alvorens bewustzijn kan groeien, zo zal het ook gaan met de wereld als geheel. Teilhard de Chardin heeft het in '48 allemaal gezien en neergelegd in zijn boek – *Le Phénomène humain*. Dat boek was eigenlijk mijn jongensdroom, ik las het toen ik 17 of 18 was en zijn gedachtengoed is een gids op mijn weg geweest. Zo koos ik voor automatisering als vak om op die manier de maatschappij een gereedschap aan te reiken waarmee de eenheid hersteld kan worden.

Ik realiseer me nu dat de bewustzijnsontwikkelingsgolf die volgen moet op de informatiseringsgolf, de werkelijke sleutel voor de verandering in zich bergt. Dan gaat het niet om kennis en vaardigheden – zoals je dat van een goed ingenieur mag verwachten – dan gaat het om Zijn. Dan gaat het ook niet meer om anderen en de wereld buiten me, nee dan gaat het om te beginnen om mijzelf en de wereld binnen mij. De sleutel tot de verandering van de wereld zit in ieder van ons. Het is eigenlijk zo simpel en tegelijkertijd zo'n klus en inspanning om het tot werkelijkheid te maken. Dit is het breekpunt zo rond m'n 55ste waar ik een switch moet maken van een lijnverantwoordelijkheid naar een adviserende, raadgevende rol. (Overigens wist ik al sinds ongeveer mijn veertigste, dat ik rond mijn 55ste die omslag zou gaan maken, om meer ruimte te creëren voor aandacht voor mezelf).

Met deze inspiratie heb ik mijn zakelijk leven geleefd. Met het doel om hulpmiddelen tot verandering tot stand te brengen en tegelijkertijd te helpen een wereld te creëren waarin voldoende bewustzijn aanwezig is om deze hulpmiddelen goed aan te wenden. Wat een naïviteit, wat een arrogantie en tegelijkertijd zo vol goede bedoelingen en idealisme.

Zo ben ik in 1972 bij Raet begonnen. Ik voerde de directie samen met een collega; we vormden een loyaal team. Raet ontwikkelde zich van klein pioniersbedrijf in de zeventiger jaren, tot middelgrote onderneming met een duidelijke markt en partnerstrategie. Een bedrijf met fatsoen in zijn lijf, met een goed sociaal klimaat, met vriendschap. Maar ook wel met afstand, moeilijk te overbruggen gevoelens van hoog en laag.

In de jaren tachtig was er een versnelde groei door overnames, gericht op 't creëren van marktvolume om totaal-oplossingen te kunnen aanbieden. Dat betekende kiezen voor specifieke markten, voor probleemvelden zoals gezondheidszorg en welzijn, gemeentelijke overheden en andere lokale bestuursorganisaties, verenigingen en fundraise organisaties enzovoort.

Deze keuzen waren niet alleen gebaseerd op winstpotentie en commerciële kans, maar ook op de bijdrage die automatisering zou kunnen leveren aan de mensen en aan de maatschappij als geheel.

De versnelde groei tot circa 600 miljoen gulden omzet in Nederland noodzaakte tot delegatie van macht en zeggenschap naar de direct betrokkenen. We maakten de overgang door van middelgroot bedrijf tot concern. Om in deze situatie onze identiteit te bewaren zijn waarden, gezamenlijke waarden geformuleerd, geleefd en uitgedragen op de gebieden van Identiteit – Wie zij wij? – Missie – Waar staan we voor? – Markt & maatschappij, Mens tot Mens, Bedrijf tot aandeelhouder enz. Deze waarden beoogden intern zowel als extern de eenheid en het bewustzijn te realiseren die ik in mijn idealisme nastreefde.

Het ideaal werd uitgedragen, in conferenties, zoals Art Meets Science – How to let go & keep control? – en op personeelsbijeenkomsten, zoals een reis naar Malta met meer dan 1000 man. Zelf probeerde ik het ideaal ook te leven, maar dat is, denk ik, niet door iedereen herkend.

De leiding in Nederland over dit proces werd overgedragen aan mijn potentiële opvolgers, drie in getal, een voor marketing, een voor technologie en een voor financiën & personeel. Zelf bleef ik voorzitter op afstand en was operationeel betrokken bij de internationalisatie, een expansie die parallel moest plaatsvinden met de consolidatie en concernvormingsfase in de Nederlandse organisaties.

Maar het liep allemaal anders. Het bleek dat mijn gedachtengoed geen vanzelfsprekend draagvlak had, dat machtsspelletjes aan de orde van de dag waren, en dat de ruimte niet werd gebruikt om te creëren en te groeien, maar om elkaar het leven zuur te maken.

Mijn conclusie was: ingrijpen is nodig. We moeten de internationale expansie vertragen om de thuisbasis de gelegenheid te geven om te herstellen. In de zomer van '92 hebben we toen een strategieplan op grond van bovenstaande lijnen uitgewerkt waarvoor een breed draagvlak aanwezig bleek binnen de RvC en de OR. Voorts dacht ik dat het noodzakelijk was de operationele leiding in Nederland te vervangen. Maar daarmee was de voorzitter van de RvC het niet eens. Deze wenste dat ik me zelf weer met Nederland zou gaan bemoeien en samen met de bestaande directie de wending ten goede zou aanbrengen. Ik zag daar geen heil in, maar slaagde er niet in hem te overtuigen.

Helaas escaleerde dit meningsverschil in een conflict resulterend in mijn vertrek, overhaast, maar precies op tijd om aan het begin van mijn 55ste levensjaar aan een nieuwe fase en nieuwe uitdaging te beginnen. Dat klinkt nu wel mooi, maar ik heb er natuurlijk toch een gevoel van teleurstelling aan over gehouden. Want ik had immers niet bereikt wat ik had willen bereiken.

Spiritueel leiderschap is kennelijk meer dan het ideaal alleen. . .

Ir. Huib Matthes, organisatie-adviseur, ex-directievoorzitter Raet Automatisering 1970-1992.